

İSTİSNAİ VATANDAŞLIK DÜZENLEMELERİ UYGULAMA ANALİZİ

HAZIRLAYANLAR
AV. MUSTAFA ŞENGÜL
AV. AYDIN SEYEDİ

YARIN VAKFI
ARALIK 2024

1. GİRİŞ

Vatandaşlık Düzenlemeleri Uygulama Analizi, “Yabancılar Vatandaşlık Projesinin” hukuki analiz bileşenini tamamlayıcı nitelikte bir çalışmadır. Çalışmada, “sonradan kazanılan vatandaşlık” kapsamında vatandaşlık başvurularının değerlendirilmesinde geçerli meri mevzuatın uygulamasında karşılaşılan sorunlara kısaca yer verilmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada yöntem olarak vatandaşlık başvurularına aracılık yapan avukatlık ofisleri ve başvuru sahipleri ile birebir görüşmeler yapılmış, açık kaynaklardan yazılı şikayetler incelenmiş ve ilgili kamu kurumları ile görüşülerek uygulamada yaşanan sorunlar belirli başlıklar altında kısaca ortaya konulmuştur. “Sonradan kazanılan vatandaşlık” başlığı altında uygulamada karşılaşılan sorunlar ile ilgili yapılmış güncel bir saha çalışmasının olmayışı, önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın, izleyen dönemde konuyla ilgili yapılacak saha çalışmalarına altlık oluşturması ve tamamlayıcı analizlere yol açması öngörülmektedir.

3. UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

3.1. KISA DÖNEM İKAMET İZİNİ

Yürürlükteki mevzuata göre, vatandaşlık başvurusu yapılabilmesi için öncesinde ikamet izni alınması zorunluluğu bulunmaktadır. Başvuru sonrasında verilen kısa dönem ikamet izni, kanunda yatırım yoluyla vatandaşlık için en fazla 5 yıl¹ olarak düzenlenmişken; Uygulama Yönetmeliğinde bu süre en fazla 1 yıl² olarak belirlenmiştir.

Göç İdaresinin resmî web sayfasında ise “Kısa Dönem İkamet İzni” başlığı altında bu süre Uygulama Yönetmeliğinden farklı olarak “ülke ekonomisine katkı sağlayacak nitelikli yabancıların teşvik edilmesi ve yabancılar ikamet izni işlemlerinde kolaylık sağlanması amaçlanmıştır”³ ifadesiyle 5 yıl olarak yer almaktadır. Ancak uygulamada 1 yıldan fazla ikamet izni verilmemektedir. Vatandaşlık başvurularının sonuçlandırılmasının 1 yılı geçtiği durumlarda ikamet izni süresi bittiği için vatandaşlık başvurusu süreci durdurulmakta ve yeniden kısa dönem ikamet iznine başvurulması gerekmektedir. Bu durum, hem başvuru sahiplerine hem devlet kurumlarına iş yükü getirmekte ve sürecin verimliliğini düşürmektedir.

3.2. DİJİTAL SİSTEMLER

Dijital sistemler konusunda, birden fazla kamu kurumunu ilgilendiren *çok sayıda* sorunla karşılaşılmaktadır. Bu başlık altında sorunun muhatabı kurumlar belirtilerek uygulamadaki aksaklık açıklanmaktadır, ancak kurumlar arasında koordinasyon gerektiren sorunlara da değinilmektedir:

- Vatandaşlık başvuruları, Nüfus Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün uygulamaya aldığı online randevu sistemi⁴ üzerinden yapılmaktadır. Bu sisteme evrak yükleme sorunu sıklıkla yaşanmaktadır. Ayrıca, bazı durumlarda istenen tüm evraklar eksiksiz yüklendiğinde dahi randevu almak mümkün olmamaktadır. Bu durumda, başvuru sahipleri müdürlüklere bizzat giderek randevu almak zorunda kalmaktadır. Bu durum, hem kamu çalışanları hem de baş-

1 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Madde 31, 5. Fıkra.

2 https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/_dokuman5.pdf Madde 28, 1. Fıkra

3 <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izni-cesitleri> bkz. Madde 13

4 <https://randevu.nvi.gov.tr/>

vuru sahipleri için iş yükünü artmaktadır. Sorunun, resmi evrak listesinde yapılan değişikliklerin sistemde güncellenmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

- Göç İdaresi Başkanlığına randevu başvurusu yapıldıktan sonra yaşanan nispeten küçük bir sorun ise randevuların konum bazlı verilmemesidir. Randevunun, başvuran kişinin ikamet adresine çok uzak mesafelere verilebildiği görülmektedir.
- Kısa süreli ikamet başvurusunda kullanılan online randevu sisteminin çoğunlukla sorunsuz çalıştığı gözlenmektedir.
- Göç İdaresinden adres beyanı yapılarak Türkiye Cumhuriyeti'nin verdiği 99'la başlayan kimlik kartı ve kısa süreli ikamet belgesi alınmış olmasına rağmen; bankalarda hesap açma işlemlerinde ikametgâh bilgilerinin görünmediği veya bankanın sistemine düşmediği tespit edilmiştir. İkametgâh bilgilerinin bankanın sisteminde görülebilmesi için Nüfus Vatandaşlık İşlerine başvurularak nüfus kaydı yapılması ve e-devlet şifresi alınması gerekmektedir.
- Adres değişikliği başvurularında sistem aksaklığı nedeniyle değişiklik yapılamaması uyarısıyla sıklıkla karşılaşılmakta ve zaman kaybı yaşanmaktadır.
- İkamet süre uzatımı başvurularında, başvuru yapıldıktan sonra sisteme girildiğinde “İnceleme Aşamasındadır” şeklinde tek tip bilgilendirme yapılmaktadır. Geçici kimlik kartı kargoya başvuru sahibine ulaşana kadar başka bir açıklamaya veya durum bilgisine ulaşılması mümkün olmamaktadır. “Onaylandı, reddedildi, kargoya verildi” gibi aşamaların sistem üzerinden bilgi olarak başvuru sahiplerine aktarılabilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.
- İlk başvuru sırasında kişinin parmak izi kayıtları alınmış olmasına rağmen süre uzatımı için başvuran herkesten yeniden parmak izi kaydı alındığı gözlenmektedir. Bu uygulamanın sistem kaynaklı bir sorundan dolayı mı teyit amaçlı mı yapıldığı anlaşılamamıştır.
- Göç İdaresi, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Vize Ofisinin kullandığı dijital sistemler arasında bir entegrasyon sorunu olduğu dile getirilmektedir. Göç İdaresinin sistemine yüklü bir evrak ya da açılan bir başvuru Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ve Vize Ofisinin sisteminde görülmemektedir.
- İkamet için verilen kimlikle yaşadıkdan sonra vatandaşlık alınıp T.C. kimlik numarası sahibi olduğunda, eski kimliğin üzerindeki resmi kayıtların yeni kimliğe aktarılmadığı tespit edilmiştir. Örnek olarak; avukatlık stajı ikamet için verilen kimlikle yapıldığı için, avukatlık ruhsatı o kimlik numarasının üzerine çıkartılmaktadır. Vatandaş olduktan sonra normal kimlikle elektronik imza alınıp UYAP'a girilmeye çalışıldığında “böyle bir avukat bulunmamaktadır” uyarısıyla karşılaşılmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi için de 5-6 ay uğraşılması gerekmektedir. Ayrıca, bu sorunun hangi birim tarafından çözüleceği de bilinmemektedir, çok sayıda devlet kurumu nezdinde ayrı başvurular yapılması gerekebilmektedir. Benzer bir sorun taşınmaz ediniminde de yaşanmakta; eski kimlikle alınan bir taşınmaz vatandaş olduktan sonra alınan kimliğin üzerinde görünmemektedir. Bu durumu düzeltmek için eski kimliğinizden yeni kimliğinize tapu harcını yatırarak satış yapmanız gerekmektedir.

3.3. ANAYASA'YA AYKIRILIK ÇEKİNCESİ

Anayasanın 66. Maddesinde “Vatandaşlık kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir”⁵ ifadesi yer almaktadır. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Türk Vatandaşlığının kazanılmasında istisnai halleri düzenleyen 12. Maddesinin birinci fıkrasının

5 <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf>

“b” bendinde⁶ 6458 Sayılı Kanun’un 31. Maddesinin birinci Fıkrasının j bendi⁷ uyarınca Türk vatandaşlığı kazanılabileceği belirtilmiştir. J bendinde ise kapsam ve tutarı Cumhurbaşkanınca belirlenecek bir yatırımdan bahsedilmektedir. Bu kapsam ve tutar ise uygulama yönetmeliğiyle⁸ belirlenmektedir. Dolayısıyla, vatandaşlık kazanma şartının yönetmelikle belirlenmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu husus, yatırım yoluyla vatandaşlık için yapılan uygulamaların anayasaya aykırı olduğu ve bu yolla verilen vatandaşlıkların iptal edilmesi gerektiği iddiasına yol açmaktadır.

Konuyla ilgili bugüne kadar Anayasa Mahkemesi’ne herhangi bir başvuru yapılmamıştır ancak 2022 yılında Türkiye Barolar Birliği ve 2024 yılında bir siyasi parti Danıştay’a yürütmenin durdurulması ve iptali istemiyle başvuruda bulunmuştur.⁹ Türkiye Barolar Birliği’nin başvurusu reddedilmiştir.

Uygulamanın, ileride sonradan alınan vatandaşlıkların iptaline ve dolaylı mağduriyetlere yol açma riski öngörülmektedir.

3.4.YATIRIM TUTARI VE KAPSAMI

Yatırım yoluyla yapılan vatandaşlık başvurularında kullanılan yatırımların kapsam ve tutarlarında düzenlemenin çıktığı 2017 yılından sonra 11 değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerin bir kısmı yeni yatırım araçları eklenmesi şeklinde olurken bir kısmı da yatırım tutarlarında yapılan değişikliklerdir. Ayrıca, 2022 Ocak ayında yatırım araçlarında kullanılacak para biriminin Amerikan Doları olması şartı getirilmiştir.

Değişiklikler bunlarla sınırlı kalmamış, her bir yatırım aracının kendi içerisindeki mevzuata göre yeni eklemeler ve değişiklikler de söz konusu olmuştur. Örnek olarak; sadece taşınmaz alımı yöntemiyle yapılacak yatırımlar için Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü mevzuatında son 5 sene içerisinde genelge, talimat, görüş adı altında 14 ayrı değişiklik yapılmıştır.¹¹

Tüm bu değişikliklere rağmen uygulamada hala açıklarla karşılaşmakta ve yeni değişiklik ihtiyacı doğmaktadır. 2018 yılında kapsama dahil edilen satış vaadiyle mülkiyet sözleşmesi üzerinden yapılan başvurularda, bağımsız bölümlerin gerçek satışı yapılmadan belli bir ödeme karşılığı vatandaşlık başvurularında kullanılmaktadır. Yapılan bu değişiklikler aracı kurumlar, devlet kurumları ve başvuru sahipleri için uygulamanın öğrenilmesi ve takip edilmesinde zorluklar oluşturmaktadır.

Yatırım yoluyla vatandaşlık mevzuatında özellikle 2017’den sonra eklenen düzenlemelerin amacı, ülkeye hızlı döviz girişinin sağlanmasıdır. Bu doğrultuda vatandaşlık başvurusu yapacak ülke arayanlara daha cazip olması açısından benzer uygulamaları yapan diğer ülkelerden farklı olarak ikamet zorunluluğu, dil zorunluluğu gibi şartlar devre dışı bırakılmıştır. Bu şekilde hızlı vatandaşlık verme süreci, etkili vatandaşlık ilkesinin göz ardı edilmesine yol açmıştır.

Yatırım yoluyla yapılan vatandaşlık başvurularında 2017 yılında 1 milyon dolar olarak belirlenen rakam, talebin az olması üzerine 2018 yılında 250 bin dolara düşürülmüştür. Bu miktar, 2022 yılında 400 bin dolara çıkartılmış ve sonradan eklenen yöntemlerde ise 500 bin dolarlık bir limit uygulanmıştır.¹²

Uygulamalara başlandığında düşük değerli taşınmazların tapu işlemleri sırasında yük-

6 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf>

7 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>

8 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/05/20220513-20.pdf>

9 <https://iyiparti.org.tr/para-karsiliginda-dagitilmis-tum-vatandasliklarin-iptali-icin-danistaya-dava-acmis-bulunuyoruz>

10 https://d.barobirlik.org.tr/2022/20220613_dilekce.pdf

11 <https://www.tkgm.gov.tr/yabancii-db/vatandaslik-icin-tasinmaz-edinimi-hakkinda-mevzuat>

12 <https://repository.bilkent.edu.tr/server/api/core/bitstreams/9f6c0c30-bf66-4c2a-8db9-1bc2e5512c7e/content> bkz. Sayfa 59

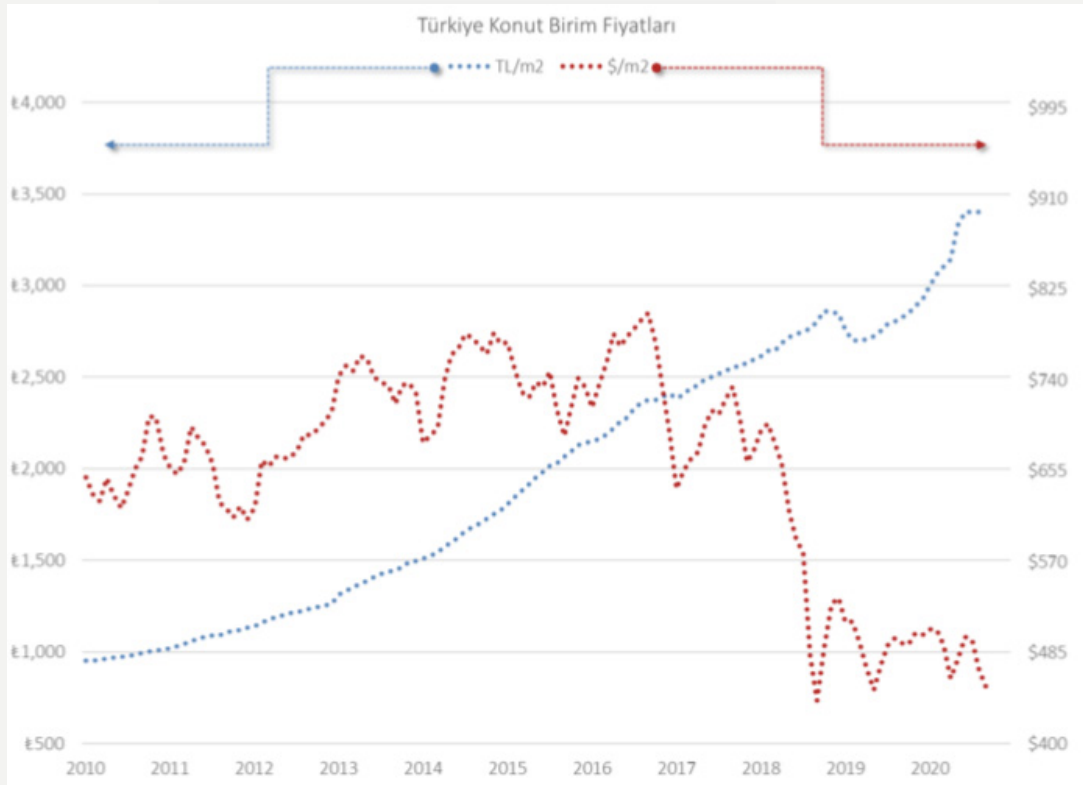
sek değerli gösterildiği tespit edilmiştir. Bunu önlemek amacıyla TKGM'nin 2019/1(1795)¹³ ve 2019/5(1799)¹⁴ sayılı genelgeleri ile değerlendirme raporu zorunluluğu getirilmiştir.

Ayrıca, vatandaşlık alan kişilerin gayrimenkulleri hızlı bir şekilde elden çıkarmalarının önüne geçmek ve paranın içerde kalmasını sağlamak için alınan taşınmazın 3 yıl süre ile satılmama şartı¹⁵ getirilmiştir.

Diğer yandan; ülkeye hızlı döviz girişi sağlama amacı 2017'den sonra hızla yükselen döviz fiyatlarını dizginleme açısından anlamlı olmakla birlikte; taşınmaz alımı yöntemiyle vatandaşlık uygulamasının açıkları nedeniyle hedefe ulaşıldığını iddia etmek oldukça tartışmalıdır.

2017 yılına kadar Türkiye genelinde konut birim metrekare fiyatı 750 USD seviyelerinde seyrederken; dövizin hızlı yükselişi sonucunda, Türk Lirası bazında fiyatlar enflasyon kaynaklı yükselmeye devam etmesine rağmen döviz bazında 2018 ortasından itibaren 440 USD seviyesine kadar düşmüş ve 2022 yılına kadar da bu seviyelerde seyretilmiştir. Bu durum 2020 yılında "Konut alanlar son 10 yılda dolar bazında büyük kayıp yaşadı" başlığıyla haberlere de konu olmuştur.¹⁶

Grafik 1: Türkiye Konut Birim Fiyatları TL / USD (2010-2020)

Kaynak : Retailing Strategy and Research Group – Ray Serpkenci

Bu süre zarfında vatandaşlık alabilmek için başvuran yabancılar düzenleme gereği ellerindeki taşınmazları 3 yıl süreyle satamamıştır. Bu sınırlama, konut arzında azalmaya sebep olmuş ve konut fiyatlarında enflasyonist etki yaratmıştır. Konut fiyatları 2021den itibaren hızlı bir yükselişe geçmiş ve 2023 başında konut birim metrekare fiyatı 1.250 USD seviyesine kadar çıkmıştır.

2018-2022 yılları arasında taşınmaz alımı yaparak vatandaşlık alan kişiler, taahhüt süreleri dolduğunda aldıkları taşınmazları sattıklarında; bu satışlardan döviz bazında çok ciddi kar elde etmiş-

13 <https://www.tkgm.gov.tr/20191-1795-sayili-genelge>

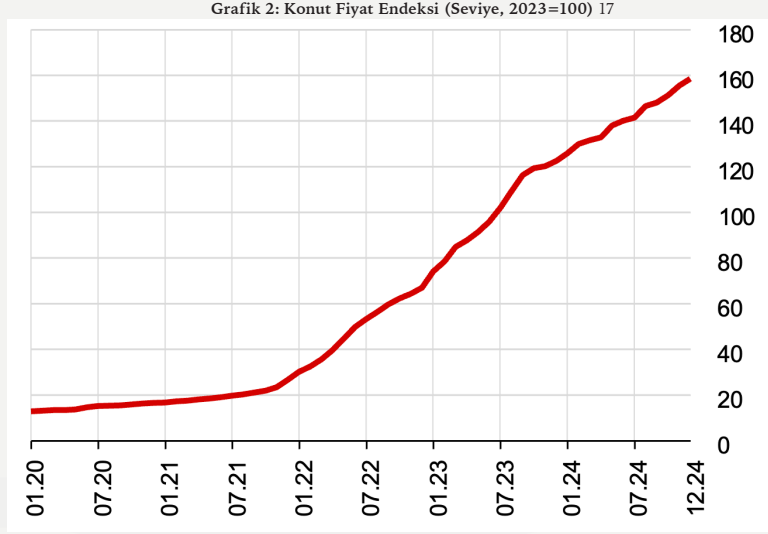
14 <https://www.tkgm.gov.tr/en/node/6240>

15 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2010139.pdf> madde 20 b bendi

16 <https://t24.com.tr/haber/konut-alanlar-son-10-yilda-dolar-bazinda-buyuk-kayip-yasadi,910288>

tir. Etkili vatandaşlık ilkesinin gözetilmediği bu uygulama sonucunda hem vatandaşlık kazandırılmış hem de mali açıdan beklenen fayda sağlanamamıştır.

TCMB tarafından hazırlanan son 5 yıllık Konut Fiyat Endeksi grafiğinde bu artış açık bir şekilde gösterilmektedir.

Türkiye'deki konutların kalite etkisinden arındırılmış fiyat değişimlerini izlemek amacıyla hesaplanan Konut Fiyat Endeksi (KFE) (2023=100), 2024 yılı Aralık ayında bir önceki aya göre yüzde 2,0 oranında artarak 158,5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Yatırım yoluyla vatandaşlık uygulamasında; taşınmaz satışı ile vatandaşlık verilmesi yerine, riskin azaltıldığı ve getiri garantisi olan yöntemlerin tercih edilmesi önerilmektedir. Yatırılan parayı TL faizde tutma, fon ve devlet tahvili alma gibi finansal araçlar üzerinden alternatif vatandaşlık başvuru metotları değerlendirilmelidir. Bu uygulamaların da uzun vadeli düşünülmesi ve etkili vatandaşlık ilkesi gözetilerek yürütülmesi gerekmektedir.

3.5.BİLGİ EDİNME SORUNLARI

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü nezdinde yapılan başvurularda, başvuruya ilgili bilgi alınamaması sorunu hem başvuru sahipleri hem de vekalet edenler tarafından dile getirilmektedir. Bilgi alınamaması şikâyet konusu edildiğinde, bütün işlemlerin baştan başlatılacağı yönünde tezvirat yapıldığı da gözlenmektedir. Başvuru sahiplerinin en çok şikâyet ettikleri bilgi edinme sorunları; başvurunun ne kadar süre içerisinde sonuçlandırılacağı, hangi aşamada olduğu, beklemeye alındıysa nerede ve ne için bekletildiği, ne kadar bekleyeceği gibi bilgilere ulaşılamaması ve bu tür bilgilere erişim için kurumlarda tanındık olması gerektiği hakkındadır. Açık kaynak şikâyetlerinin büyük kısmının bilgi edinmeyle ilgili olduğu değerlendirildiğinde; başvuru durumunun güncel olarak takip edilebileceği sağlıklı bir platforma ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Kurumlarda çalışan memurların tecrübesizliği ve mevzuata hâkim olmamaları da bir diğer şikâyet konusudur. İşlemlerin bir yerde takılması durumunda; sağlıklı ve net bilgi alınamadığı; görevli memurların, yöneticilerin konuyu çözebileceğini, kendileri bilmediği için başkalarına sormaları gerektiğini ifade ettikleri belirtilmektedir. Bu durumda, yönetici veya bilen birisi konuyla ilgilenene kadar işlem bekletilmektedir.

Bu sorunun esas sebebinin, kurumlarda yapılan organizasyonel değişiklikler olduğu anlaşılmak-

17 <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8bbac42a-c854-4c58-8b0c-e7e55c35ec2d/KFE.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-8bbac42a-c854-4c58-8b0c-e7e55c35ec2d-n>

tadır. Daha önce bu tür başvuruların hepsi Emniyet Genel Müdürlüğü'nde toplanırken; halihazırda Emniyet Genel Müdürlüğü, Nüfus Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ve Göç İdaresi arasında görev paylaştırılmıştır. Emniyet GM personelinin gerek kurumsal hafıza ve gerek bireysel birikimlerinden dolayı çok daha iyi hizmet verdiği; diğer kurumların ilgili kadrolarının yeni olması ve kurumsal hafızanın henüz oluşmaması nedeniyle bu sorunların yaşandığı anlaşılmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğünden bir kısım personelin diğer kurumlara gönderilmiş olması sorunu çözmemiş olup, konuyla ilgili personelin ağırlıklı olarak genç ve tecrübesiz memurlardan olduğu gözlenmektedir.

Ayrıca, ilgili kurumlar arasındaki yetki ve görev paylaşımının net şekilde yapılmamış olması da zaman zaman sıkıntılara yol açabilmektedir. Adres değişikliği veya adres beyanı bildirimleri hem Nüfus Vatandaşlık İşlerine hem de Göç İdaresine yapılabilmektedir. Her iki kurum da bu değişiklikleri Mernis sistemi üzerinden gerçekleştirmektedir. Bazı durumlarda iş yoğunluğu nedeniyle başvuru alan kurum tarafından, görevli diğer kurum nezdinde başvuruda bulunulması gereği dile getirilmektedir. Bu söylem, başvuru sahipleri açısından ilave yüke ve zaman kaybına yol açmaktadır.

3.6.SÜREÇLERE İLİŞKİN SORUNLAR

Kısa dönem ikamet izni süre uzatımı başvurularında, başvuru yapıldığına dair bir belge düzenlenerek başvuru sahibine verilmektedir. Sürecin uzadığı durumlarda; eski ikamet izin belgesinin süresi dolmakta ve yeni ikamet izin belgesi de henüz düzenlenmemiş olmaktadır. Başvuru sahibine verilen başvuru yapıldığına dair belgenin ise resmi dairelerde ve işlemlerde bir hükmü olmamaktadır. Örneğin havaalanında, başvuru yapıldığına dair belgenin geçerli olmaması nedeniyle vize ofisine yönlendirme yapılmaktadır.

Sürece ilişkin bir diğer sorun, kısa dönem ikamet izin başvurularında talep edilen faturalarla ilgilidir. Bazı binalarda faturaların şahısların üzerine değil, bina yönetiminin üzerine olduğu; bu faturanın başvuru dosyasına konulması durumunda kabul görmediği ve apartman yönetiminden yazı talep edildiği başvuru sahipleri tarafından ifade edilmiştir. Talep edilen bu yazının doğruluğunun ve gerçekliğinin teyidi ise mümkün değildir. Noter onaylı kira sözleşmesi, e-devletten alınan yerleşim yeri belgesi gibi resmî belgeler başvuru belgelerinin içinde olduğu halde doğruluğu ve gerçekliği teyit edilemeyecek bir apartman yöneticisi yazısı ile kayıt açılmasının sürecin eksiklerinden biri olduğu değerlendirilmektedir.

İkamet izin süresinin uzatılması için yapılan başvurularda, başvurunun reddedilmesi durumunda 15 gün içerisinde ülkeyi terk etme zorunluluğu bulunmaktadır. Daha önce belirtilen, sürecin aşamalarının takip edilememesinden kaynaklı olarak, başvurunun reddedildiği yalnızca posta ile bildirim geldiğinde öğrenilebilmektedir. Bu durumda şahısların ülke içindeki tüm işlerini tamamlayıp çıkmak için sadece 15 gün süreleri olmaktadır. Bu süre ise özellikle önceden planlanmış tedaviler, gidilecek ülkeye bilet bulamama, nakliye hazırlıkları, kira sözleşmesinin feshi ve benzeri durumlar göz önüne alındığında mağduriyetlerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Vatandaşlık başvuru ve alma süreçleri farklı başvuru şekilleri açısından farklılık arz etmektedir. Etkili vatandaşlık ilkesine uyan başvuru yöntemlerinin süreçlerinin yatırım yoluyla verilen vatandaşlık süreçlerine göre çok daha zor ve uzun olması, “Parası olan vatandaşlık alıyor, olmayan sürünüyor” şeklinde değerlendirmelere yol açmaktadır. İstisnai yoldan vatandaşlık için başvuran bir kişinin 15 yıl Türkiye’de okumasına, Türkiye’de bir üniversiteden mezun olmasına, anadilinin Türkçe olmasına, ülkenin kültürünü bilmesine rağmen yerleşme niyeti beyanı, taşınmaz edinmediği veya evlenmediği sürece geçerli kabul edilmemekte, sonraki süreçte ise 2-3 sene civarında uğraşması gereği ortaya çıkmaktadır. Oysaki istisnai vatandaşlık başvuru yöntemi olan yatırım yoluyla vatandaşlık başvurularında süreç çok daha hızlı ve kolay işletilmektedir.

Kısa dönem ikamet izni için ayrıca 200.000 ABD Doları yatırım ile başvurma imkânı vardır¹⁸. Ancak bu rakam yönetmelikte belirlenen rakamın altında kaldığı için, alınan kısa dönem ikamet iznine istinaden vatandaşlık başvurusu yapılamamaktadır.

3.7.KEYFİLİK SORUNU

Anayasanın 66. maddesinde “Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.” ifadesi yer almaktadır. 1961’de anayasaya giren bu ifadede yer alan “vatana bağlılık” kavramının net bir tanımı olmadığı için pratikte keyfi uygulamalarla karşılaşılması söz konusu olabilmektedir.

5901 sayılı kanunun “Başvuru için aranan şartlar” başlıklı 11. maddesinin “d” bendinde “İyi ahlak sahibi olmak” ifadesi yer almaktadır. Ancak “iyi ahlak”la ilgili resmi bir tanım veya kriter konulmuş değildir. Bu durum yine, keyfi uygulamalara yol açmaktadır. 2022 yılında konuyla ilgili Anayasa mahkemesine kadar giden bir süreç yaşanmıştır.¹⁹ İyi ahlak sahibi olmadığı gerekçesi ile vatandaşlık başvurusu reddedilen bir kişinin başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi, kişinin özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Yine aynı maddenin “e” bendinde “Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek” ifadesi yer almaktadır. Ancak “Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek”nin resmi bir tanımı yapılmış veya kriteri belirlenmiş değildir. Uygulama, Valiliklerin yaptığı mülakatlar üzerinden yürütülmektedir. Ancak bu mülakatlarda kullanılacak sorular ve cevapların nasıl değerlendirileceği ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Türkçe konuşabilme yeterliliği, tamamen mülakata katılan kişilerin kanaatine dayandırılmaktadır. Sadece konuşabilmenin vatandaşlık için yeterli görülmesi de ayrı bir tartışma konusudur. Okuma, yazma ve anlama başlıklarının da kriterlere dahil edilmesi ve tüm bu başlıkların bir sınav vasıtası ile ölçülmesi gerektiği önerilmektedir. Yatırım yoluyla yapılan başvurular için bu şartın aranmaması ise başlı başına bir keyfilik olarak değerlendirilmektedir.

3.8.VEKALET

Yatırım yoluyla vatandaşlık başvurularında dil bilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Başvurmak isteyen kişilerin büyük çoğunluğu Türkçe bilmemektedir. Bu yüzden, başvuru sahiplerinin koşulları ve başvuru süreçlerini kendi başlarına yürütmeleri mümkün olmamakta ve neticede işlemler vekalet ile yürütülmektedir.

Vatandaşlık başvurularının yarattığı bu talep, bu konuda uzmanlaşan avukatlık ofislerinin oluşmasına yol açmış ve “herşey dahil” paket tarifeler ortaya çıkmıştır. Ancak bu avukatlık ofislerinin verdiği hizmetlerde ve alınan ücretlerde bir standart yoktur. Başvuru vekalet ücretleri, 10 bin ABD Doları ile 100 bin ABD Doları arasında değişen bir skalaya sahiptir. Avukatlık ofislerinin belli bir kalitede hizmet vermesinin sağlanması için standartların getirilmesi ve bu standartlara haiz ofislerin işlemleri yürütebilmesi için akredite edilmesi önerilmektedir. Vekalet ücretleri için de standart tarifeler oluşturulması, başvuru sahiplerinin mağduriyet yaşamaması için önemli görülmektedir.

Vekalet konusunda yaşanan bir diğer sorun da vatandaşlık başvurusu danışmanlığı adı altında avukat olmayan kişilerin vekalet alarak dolandırıcılık yapmasıdır. Dolandırıcılıktan yakalananlar, Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmaktadır ancak dava açılması bile 6 ayı bulmakta, davalar yıllarca sürmekte ve mağduriyetler yaşanmaktadır.²⁰

18 <https://e-ikamet.goc.gov.tr/Ikamet/BasvuruIstenenBelgeler/BasvuruFormuIstenenBelgeler?tur=0> Sayfa 3, b bendi.

19 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/vatandasliga-alinmama-nedeniyle-ozel-hayata-saygi-hakkinin-ihlal-edilmesi/>

20 <https://www.veryansintv.com/gocmenlere-bin-500-dolara-vatandaslik-vaadi>

3.9. EVLİLİK YOLUYLA VATANDAŞLIK

Evlenme yoluyla vatandaşlık başvurusu yapabilmek için ikamet izni alınması gerekmektedir. Başvuru sahiplerinin ikamet izni alabilmek için üniversiteye kaydolma gibi yöntemler kullandıkları gözlenmektedir. Bir Türk'le evlenen bazı kişilere vatandaşlık başvurusu olmadığı halde vatandaşlık verildiği durumlarla da karşılaşmıştır. Özellikle Suriye'den gelen kadınların vatandaş olabilmek için genellikle kırsal bölgelerde evlilikler yaptıkları, evlilik olmasa bile evlilik dışı ilişkilerden doğan çocuklar üzerinden (çocuk baba tarafından vatandaş olurken, anne bakım yükümlülüğü gibi sebeplerle) vatandaşlık başvurusunda bulundukları görülmektedir.

3.10. ÇOK EŞLİLİK

Özellikle Arap ülkelerinden gelen vatandaşlık başvurularında, başvuran kişinin çok eşli olduğu durumlarla sıkça karşılaşmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde çok eşlilik, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren 743 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)²¹ ile yasaklanmıştır. Bu yasak, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda²² da varlığını devam ettirmektedir.

Türk Medeni Kanunu birden fazla evliliğe izin vermediği için, çok eşli olan başvurularda eşlerin tamamına vatandaşlık verilmekte ancak yalnızca bir tanesi resmi eş statüsü kazanmakta, diğerleri sadece dosyada veri olarak işlenmektedir. Diğer eşler vatandaşlık almakta ancak eş statüsü kazanamamaktadır. Birden fazla eşin statüsünü Medeni Kanun'la ilişkilendirmek mümkün olmamaktadır. Bu durumun boşanma ve miras konularında ileride ciddi sıkıntılara yol açacağı öngörülmektedir.

Ayrıca resmi olmayan eşlere hangi kanun, yönetmelik, düzenleme veya mevzuata göre vatandaşlık verildiği anlaşılamamıştır. Mevcut hukuki düzenlemelere uygun olmayan bu uygulama yoluyla vatandaşlık alan kişilerin ileride vatandaşlıklarının iptal edilmesi ve daha çok mağduriyet oluşturulması söz konusu olabilecektir. Benzer Medeni Kanun uygulamalarına sahip ülkelerin bu tür başvuruları kabul etmediği veya direkt reddettiği görülmektedir.

3.11. VATANSIZLIK

5901 Sayılı Kanun'un 8. maddesi, "Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır. " şeklindedir. Bu hüküm, Türkiye'de doğup vatansız statüde olan çocukların Türk Vatandaşı olacağını ifade etmekte olup bu kapsamda hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan ve Türkiye'de doğmuş çocuklara vatandaşlık verilmektedir. Geçici koruma statüsünde olan Suriye'den Türkiye'ye gelen kişiler özelinde; doğan çocukların anne babalarının Suriye kimliği yoksa bu kişilerin Türkiye'de doğan çocukları vatansız kabul edilerek çocuklara vatandaşlık verilmektedir. Bu çocukların anne babaları Suriye kimlikleri olmasa da vatansız kabul edilmemekte, Suriye'den geldikleri için Suriye vatandaşı sayılmaktadır. Vatansız sayılabilmeleri için Suriye'den vatandaşlıktan çıkartıldıklarına dair belge getirmeleri gerekmektedir. Vatansız sayılarak Türk vatandaşlığı verilmiş çocuklar 18 yaşından küçük olduğu için, Türkiye'de 5 yıl ikamet eden anne babalar refakat, bakım yükümlülüğü, Türk çocuğun anne babası olma gerekçeleriyle dava açarak vatandaşlık başvurusunda bulunup vatandaşlık almaktadır. Bu yönetime ilişkin reklam ve tanıtım çalışmalarının yürütüldüğü de gözlemlenmiştir.

21 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.743.pdf>

22 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>

3.12.İDARİ GÖZETİM KARARLARI VE GERİ GÖNDERİM MERKEZLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

İdari gözetim kararı uygulamaları, Savcılık soruşturması yapılmadan Valilik kararıyla bir yabancının tutuklanmasına yol açabilmektedir. İdari gözetim kararıyla tutuklanan ülkelerine geri gönderilmek üzere 6 aylık süreyle geri gönderme merkezlerinde tutulmaktadır. Bu kişilerin neredeyse hiçbir hakları olmamakta, mesai saatleri dışında avukatlarıyla dahi görüşmeleri mümkün olmamaktadır.

Uygulamanın sertliği, sonuçları ve bir Savcılık soruşturması zorunluluğu olmaması, saldırıya uğrayan, gasp edilen, fuhşa zorlanan veya başka bir mağduriyet yaşayan yabancıların deport edilme korkusuyla polise gitmekten çekinmesine neden olmaktadır. Örneğin, sokakta dayak yiyen bir yabancının polise gidip şikayetçi olduğunda, polisin işlem yapmamasına tepki göstermesi sonucu, kamu düzenini bozmak ve polise mukavemetten hakkında idari gözetim kararı alınarak deport edilmek üzere geri gönderim merkezine gönderildiği tespit edilmiştir. Basit adi olaylarda dahi haklı-haksız ayrımı yapılmaksızın geri gönderim merkezine gönderilmek üzere idari gözetim kararı alındığı genel kanaattir.

Ayrıca, geri gönderim merkezlerinin şartlarının hapisanelerden daha kötü olduğu bildirilmektedir. Üstelik geri gönderim merkezinde tutulan yabancılar arasında suçun niteliğine göre ayırım yapılmadığı, adi suçlar nedeniyle geri gönderim merkezinde bulunanların teröristler veya uyuşturucu kaçakçılarıyla aynı ortamda bulunmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir. Örnek gösterilebilecek bir vakada, 60 yaşında hayatında karakol görmemiş İran'lı kadın bir doktorun geri gönderme merkezinde güç koşullarda yaşamak zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Bu uygulamalar sebebiyle AİHM nezdinde AİHS 5. Madde dördüncü fıkrası uyarınca Türkiye aleyhine pek çok dava açılmıştır.²³

3.13.DİĞER SORUNLAR

İsim: Aynı ismi taşıyan kişilerin vatandaşlık başvurularında, başvuru sahiplerinden birinin suç kaydı olduğu durumlarda dosya beklemeye alınmaktadır. Bu durumun netleştirilmesi için bir çalışma yapılması gerekmektedir, ancak bu çalışmayı hangi kurumun, nasıl ve ne kadar sürede yapacağı belirlenmiş değildir. Bu sebeple çok uzun süreli bekleme ile karşılaşılabilirdiği gözlenmiştir.

İsimle ilgili diğer bir konu ise vatandaşlık alındıktan sonra verilen kimliklerde “Ş” yerine “SH”, “Ç” yerine “CH” kullanılması durumudur. Bu uygulamanın Türkçe'nin yazım ve telaffuzuna uygun olacak şekilde düzenlenmesi önerilmektedir.

Turist Vatandaş: Hukuki ve resmi olarak vatandaş sayılan ancak sosyal, kültürel, ortak değerler ve aidiyet açılarından yabancılığı devam eden, kendi içinde gruplaşan, ülkenin geri kalanıyla hiçbir manevi bağı bulunmayan yeni bir vatandaşlık mevhumu ortaya çıkmıştır. Özellikle yatırım yoluyla vatandaşlıkta dil ve ikamet şartı aranmadığından bu yolla vatandaş olan kişiler, vatandaşlık hak ve imtiyazlarına sahip turistler olarak nitelendirilmektedir.

Sabit Yatırım Yoluyla Vatandaşlık: Şirket veya işletme kurarak, istihdam yaratarak vatandaşlık alım yöntemi, izinler ve süreçlerin sonradan uygulamaya alınan yatırım yoluyla vatandaşlığa nispetle zorluğu sebebiyle kullanılmaz hale gelmiştir.

Üniversite Sınavı: Yatırım yoluyla vatandaşlık alan kişiler genellikle çifte vatandaşlık sahibi olmaktadır. Bu kişilerin çocukları üniversite sınavında yabancılara tanınan avantajlardan faydalanmak için Türk vatandaşlığından çıkarak yabancı statüsünde üniversiteye girmektedir. Bu durum, Türk vatandaşı gençler açısından adaletsizlik olarak nitelendirilmektedir.

23 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/809537>

Aile Birliği: 18 yaşından büyük kişiler sonradan vatandaşlık kazandıklarında anne baba veya kardeşleri için vatandaşlık almalarını sağlayacak aile birliğini gerekçe gösterecek ayrı bir başvuru yöntemi bulunmamaktadır. Bu kişiler ailelerinden uzak bir hayat yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu durum sosyal ve psikolojik olarak zorluklar doğurmaktadır.

Çifte Standart: Normal yolla sonradan alınan vatandaşlıklarda sadece Türkiye Cumhuriyeti kimliği verilirken, yatırım yoluyla vatandaşlık alan kişilere kimlikle beraber pasaport da verilmektedir.

Vatandaşlığa Alınması Zaruri Görülen Kişiler: Çok ender olmakla birlikte, bazı kişilere 1-2 gün içerisinde vatandaşlık verildiği dile getirilmektedir. Bu uygulamanın, kanunun Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai halleri düzenleyen 12. Maddesinin “c” bendinde yer verilen “Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler” kavramına istinaden yapıldığı değerlendirilmektedir. Bu zaruret doğan hallerin neler olduğu ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Geçici Koruma Statüsü: Suriyeli olmayan yabancıların, Suriye üzerinden Suriyeli göçmenmiş gibi Türkiye’ye giriş yaparak geçici koruma statüsü aldıkları gözlenmektedir. Bilindiği gibi, Suriye’den gelen kişilerden vatandaşlık verilenler geçici koruma altındaki avantajlarını kaybetmektedir. Para desteği, ücretsiz sağlık desteği gibi destekler vatandaş olduktan sonra kullanılamamaktadır. Sonradan vatandaş olan kişinin bir işi ve geliri yoksa yaşamını sürdürebilmek için illegal işlere bulaşmaya başladığı ifade edilmektedir. Bu durumda olan kişilerden T.C. vatandaşlığını iade etmek isteyenlerin olduğu gözlemlenmiştir.

Entegrasyon: Vatandaşlık alan kişiler için uygulanan bir entegrasyon programı olmadığı tespit edilmiştir. *Bu eksikliğin giderilmesinin yabancı düşmanlığını çift taraflı azaltacağı öngörülmektedir.*

Eğitim: Sonradan vatandaşlık kazanan çocukların özellikle ilk-orta-lise döneminde dil sorunları yaşadığı, aynı şekilde velilerin de okul yönetimleriyle veya öğretmenlerle iletişim kurmakta zorlandıkları görülmektedir.

Sosyal Güvenlik: Sonradan vatandaş olan kişiler sigorta girişleri yapıldığı andan itibaren tüm SGK avantajlarından faydalanmaya başlamaktadır. Bu uygulama yıllarca prim ve vergi ödemiş Türk vatandaşları tarafından haksızlık olarak değerlendirilmektedir.

ÖNERİLER

Bu raporda, istisnai yolla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçiş işin yürürlükte olan mevzuata göre uygulamada karşılaşılan sorunlar kısaca belirlenmiştir. Sorun tespiti yapılırken ortaya çıkan önerilere de aşağıda özet olarak yer verilmektedir. Ancak yabancılara vatandaşlık konusu ile ilgili öneriler 27 Şubat tarihinde Ankara’da gerçekleştirilecek “İstisnai Vatandaşlık Düzenlemeleri” çalıştayında daha etraflıca tartışılacak ve nihai öneri seti oluşturulacaktır. Tespit edilen sorunlara ilişkin öneriler aşağıdaki gibidir:

- Çıkış amacı olan ekonomik fayda da dahil olmak üzere pek çok açıdan olumsuz sonuçlar doğuran Yatırım Yoluyla Vatandaşlık uygulamasının yeniden gözden geçirilmesi ve ekonomik ve toplumsal faydayı artıracak tedbirler alınması gerekmektedir.
- Kısa dönem ikamet izni süresinin 2 yıla çıkartılmasının iş ve evrak yükünde ciddi rahatlama sağlayacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda yasa ve yönetmelik arasındaki farkın giderilmesi ve pratikteki işleyişin buna uygun hale getirilmesi önerilmektedir.
- Yatırım yoluyla vatandaşlık uygulamasında; taşınmaz satışı ile vatandaşlık verilmesi yerine, riskin azaltıldığı ve getiri garantisi olan yöntemlerin tercih edilmesi önerilmektedir. Yatırılan parayı TL faizde tutma, fon ve devlet tahvili alma gibi finansal araçlar üzerinden alternatif vatandaşlık başvuru metotları değerlendirilmelidir. Bu uygulamaların da uzun vadeli düşünülmesi ve etkili vatandaşlık ilkesi gözetilerek yürütülmesi gerekmektedir.
- Dijital Sistemlerin entegrasyon ve güncellik açısından daha iyi yönetilmesi ve verimliliğin artırılmasında yarar görülmektedir.
- Yabancılara vatandaşlık süreçlerinin basit, anlaşılır hale getirilmesi ve etkili vatandaşlık ilkesinin her aşamada gözetilmesi önerilmektedir.
- Okuma, yazma ve anlama başlıklarının da vatandaşlık kriterlerine dahil edilmesi ve tüm bu başlıkların bir sınav vasıtası ile ölçülmesi gerektiği önerilmektedir.
- Vatandaşlık başvurularında bilgi akışı ve bilgilendirme konusunda yaşanan sorunların çözülmesi ve başvuru sahibini her aşamada bilgilendirici süreçler tasarlanmalıdır.
- Vatandaşlık başvurularında geçerli ifadelerin net tanımlarının yapılması ve kriter belirlenmesi ve keyfi uygulamalara son verilmesi gereği vardır.
- vatandaşlık alındıktan sonra verilen kimliklerde “Ş” yerine “SH”, “Ç” yerine “CH” kullanılması uygulamasının Türkçe’nin yazım ve telaffuzuna uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.
- Çok eşlilikten toplumsal yaşama, yabancı düşmanlığından eğitime kadar pek çok başlıkta karşılaşılan sorunların çözülebilmesi amacıyla “Vatandaşlık Sonrası Sosyal Entegrasyon Programı” hayata geçirilmelidir.
- Uygulamaların, yaşanan mağduriyetler ve insan hakları açısından detaylıca incelenerek iyileştirmeler yapılması ihtiyacı bulunmaktadır.